

ધોરણ :- 8

ગુજરાતી

15. અમંડ ભારતના શિલ્પી

અભ્યાસ / સ્વાધ્યાય

Sem : 2

અભ્યાસ

પ્રશ્ન 1. નીચેના દરેક પ્રશ્નના ઉત્તર માટે આપેલા વિકલ્પોમાંથી સાચો
વિકલ્પ પસંદ કરી આપેલા માં દર્શાવો :

- (૧) કયો પ્રસંગ વલ્લભભાઈની ઉદારતા બતાવે છે ? ૫
- (૨) મોટાભાઈને વિદ્યાભ્યાસ માટે લંડન મોકલવા.
- (૩) કોર્ટની કાર્યવાહીમાં પત્નીના અવસાનનો તાર મળવો.
- (૪) કાખબલાઇ પર જાતે જ સણિયા વડે ડામ હેવો.
- (૫) દેશી રજવાડાંઓનું વિલીનીકરણ

(૨) હરિવંશરાય બચ્ચને વલ્લભભાઈને શેની ઉપમા આપી હતી ?

(ક) પ્રેર્ણતોના સરદાર

(ખ) લોખંડી પુરુષ

(ગ) વીર વલ્લભભાઈ

(ધ) હિંદ કી નીરાર જબાન

ધ

- (૩) આપણા દેશની ત્રિમૂત્તિમાં કોનો સમાવેશ થતો નથી ? ધ
- (૪) મહાત્મા ગાંધીજી
- (૫) સરદાર વલલભભાઈ
- (૬) જવાહરલાલ નેહરુ
- (૭) લાલબહદુર શાસ્ક્રી

(૪) વલ્લબ્લભાઈનો જીવનમંત્ર શે હતો ?

૧

(ક) સત્ય

(ખ) અહિંસા

(ગ) સાંકું જીવન અને ઉચ્ચ વિચાર

(ધ) પ્રેમ

પ્રશ્ન 2. નીચેના દરેક પ્રશ્નનો એક-એક વાક્યમાં ઉત્તર લખો :

(1) ગાંધીજીની દ્રષ્ટિએ સાચું જીવન કોનું છે ?

➤ ગાંધીજીની દ્રષ્ટિએ ખેતરમાં પરસેવો પાડતા ખેડૂતોનું જીવન જાસું જીવન છે.

(2) વલ્લભભાઈએ ઉચ્ચશિક્ષણ ક્યાં મેળવ્યું હતું ?

➤ વલ્લભભાઈએ ઉચ્ચશિક્ષણ નિર્દિયાદ અને વડોદરામાં મેળવ્યું હતું.

(3) કાયદાનો અભ્યાસ કરવા વલ્લબલાઈએ કેવી રીતે પૈસા લેગા કર્યા?

➤ કાયદાનો અભ્યાસ કરવા વલ્લબલાઈએ બચત કરીને પૈસા લેગા કર્યા.

(4) કોણી વાણીમાં જુસ્સો અને સચ્ચાઈનો રણકો હતાં ?

➤ વલ્લબલાઈની વાણીમાં જુસ્સો અને સચ્ચાઈનો રણકો હતાં.

(5) વલ્લબલાઈના સ્વભાવને શાની ઉપમા આપવામાં આવી છે ?

➤ વલ્લબલાઈના સ્વભાવને નારિયેરની ઉપમા આપવામાં આવી છે.

પ્રશ્ન 3. નીચેના પ્રશ્નોના મૌખિક રીત ઉત્તર આપો :

(1) વલ્લભભાઈને "સરદાર"નું બિડુદ કોણે અને ક્યારે આપ્યું ?

➤ ગાંધીજીએ વલ્લભભાઈને 'સરદાર'નું બિડુદ આપ્યું. બારડોલીની લડત ચાલતી હતી ત્યારે એક વાર ગાંધીજી આવેલા. એમને ભાષણ કરવાની વિનંતી કરવામાં આવી ત્યારે એમણે ભાષણ કરવાની ના પાડતાં કહેલું કે અહીંના 'સરદાર' વલ્લભભાઈ છે.

(2) વલ્લભભાઈ બાળપણથી જ નીડર હતા, એવું આપણે કયા
ઉદાહરણ પરથી કહી શકીએ ?

➤વલ્લભભાઈ નાના હતા ત્યારે એમને કાખબલાઈ થઈ હતી. વેદરાજ
એના છલાજ માટે લોખંડના ધગધગતા સળિયા વડે ડામ દેવા
માગતા હતા, પણ કુમળા બાળકને જોઈને તેઓ વિમાસણમાં પડી
ગયા. આ સમયે વૈદરાજના હાથમાંથી ગરમ સળિયો લઈ એમણે
જતે જ ગાંઠ પર ડામ દીધો. સૌ એમની નીડરતા જોઈને દંગ રહી
ગયા હતા. આમ વલ્લભભાઈ બાળપણથી જ નીડર હતા.

(3) વલ્લભભાઈનો ભાઈ માટેનો પ્રેમ કઈ ઘટનામાંથી પ્રગત થાય છે ?

➤ વલ્લભભાઈને ઇંગ્લેન્ડમાં જઈને કાયદાનો અભ્યાસ કરવો હતો. આથી એમણે બચત કરી પેસા ભેગા કર્યા હતા, પરંતુ એ પેસાથી તેમણે મોટા ભાઈ વિઠુલભાઈને લંડન મોકલ્યા. આ ઘટનામાંથી વલ્લભભાઈનો એમના મોટા ભાઈ માટેનો પ્રેમ પ્રગત થાય છે.

(4) કોર્ટની કાર્યવાહી દરમિયાન વલ્લબ્લાઇને મળેલા તારમાં શાસ્ત્રમાચાર હતા? વલ્લબ્લાઇના કયા પાસાને આ ઘટના પ્રગટ કરે છે?

➤ વલ્લબ્લાઇની કાર્યવાહીમાં વ્યસ્ત હતા. એ વખતે એક ખૂન તેમને તાર આપી ગયો. એમાં એમનાં પણીના અવસાનના સમાચાર હતા. તાર વાંચીને એના પર કોઈ જ પ્રતિકિયા દર્શાવ્યા વગર એમણે એ તારા ખિસ્સામાં મૂકી દીધો અને તેઓ કોર્ટની કાર્યવાહીમાં લાગી ગયા. આ ઘટના વલ્લબ્લાઇની ફરજ પ્રત્યેની નિષ્ઠા પ્રગટ કરે છે.

(5) વલ્લભભાઈની રમૂજવૃત્તિ કયા-કયા પ્રસંગોએ જોવા મળે છે ?

➤ વલ્લભભાઈની રમૂજવૃત્તિ આ પ્રસંગમાં જોવા મળે છે : એક વાર મહાદેવભાઈએ ક્યાંક એક શબ્દ વાંચેલો : ‘રચનાત્મક ગફકલત’. એમને આ શબ્દ વાંચીને નવાઈ લાગી. એમને થયું કે રચનાત્મક ગફકલત તે વળી કેવી હોય? પણ સરદારે બિરબલની છટાશી કહ્યું, “ન સમજ્યા? આજે તમે દાળ બનાવી હતી તેવી દાઢેલી દાળ !”

(6) રજવાડાના વિલીનીકરણની યોજનાને લેખક કપરી શા માટે
ગણાવે છે ?

➤ ભારતમાં અનેક નાનાં-મોટાં રજવાડાંઓ હતાં. આ રજવાડાંના રાજાઓ પોતાની રીતે સ્વતંત્ર રહેવાના મનસૂબા ધડતા હતા. તેઓ પોતાના રજવાડા છોડવા તૈયાર નહોતા. આથી રજવાડાના વિલીનીકરણની યોજનાને લેખક કપરી ગણાવે છે.

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન 1. નીચેના પ્રશ્નોના ઉત્તર લખો :

(1) "વલ્લબલભાઈના જીવનમાં બારડોલીની લડતનું આગવું અને અનોખું મહત્વ છે", - એમ લેખક શા માટે કહે છે.

► અંગ્રેજ સરકારે ખેડૂતો પર ગેરવાજબી મહેસૂલ-વધારો નાખ્યો હતો. એ ખેડૂતો પર અન્યાય હતો. વલ્લબલભાઈએ ખેતરમાં પરસેવો પાડીને ખેતી કરતા ખેડૂતોને ન્યાય અપાવવો હતો. આ દસ્તિએ વલ્લબલભાઈના જીવનમાં બારડોલીની લડતનું આગવું અને અનોખું મહત્વ હતું.

(2) 'ઘ્રાતોનું જીવન જ સાચું જીવન છે' એમ ગાંધીજીએ શા
માટે કહ્યું છે ?

➤ 'ઘ્રાતોનું જીવન જ સાચું જીવન છે' એમ ગાંધીજીએ કહ્યું
છે; કારણ કે ઘ્રાતો પરસેવો પાડીને ખેતરમાં કામ કરે છે.

(3) પાઠને આધારે તમે વલ્લભભાઈના વ્યક્તિત્વની કઈ-કઈ વિશેષતાઓ તારવી શકો ?

➤ પાઠને આધારે વલ્લભભાઈના વ્યક્તિત્વની આ વિશેષતાઓ તારવી શકાય : (1) દફ મનોબળ, દેશદાંડ અને દેશભક્તિ (2) વિદ્યાર્થીવયથી જ નીડરતા, નેતાગીરી અને દફ સંકલ્પબળ (3) ભાતૃપ્રેમ, બહારથી રુક્ષ, આખાબોલા, પણ અંદરથી કોમળ. (4) વાણીમાં જુસ્સો અને સચ્ચાઈનો રણકો. (5) વિનોદવૃત્તિ, આજાદી માટે જેલની યાતના વેઠવાની તત્પરતા.

►(6) શૂરવીર, લોખંડી પુરુષ, જનસમુદાયની નાડના પારખું,
લોકસમુદાય પર મજબૂત પકડ. (7) નૈતિકતા, વ્યવહારું અભિગમ
અને પ્રેમથી તરબ્બોળ કરી મૂકે તેવો પ્રેમ (8) સાંદું જીવન અને ઉચ્ચ
વિચાર.

(4) લેખકે કયા ત્રણ દેશભક્તોને 'ત્રિમૂર્તિ' સાથે સરખાવ્યા છે ? એ ત્રણોય દેશભક્તોની લાક્ષણિકતા વિશે જણાવો.

➤ લેખકે ગાંધીજી, સરદાર અને જવાહરલાલ નહેરુને 'ત્રિમૂર્તિ' કહ્યા છે. ગાંધીજીએ સત્યનું, સરદારે પવિત્રતાનું અને નહેરુએ સૌંદર્યનું મહિમાગાન કર્યું.

(5) પાઠમાં આપવામાં આવેલ વલ્લભભાઈનાં ભાષણોના અંશોમાંથી તમને કઈ વાત ખૂબ જ ગમી ?

➤ પાઠમાં આપવામાં આવેલ વલ્લભભાઈનાં ભાષણોના અંશોમાંથી મને આ વાત ખૂબ જ ગમી : બારડોલીની લડત માટે ઘેરૂને ત્યાગ, બલિદાન અને સંપની ભાવના સમજાવતાં સરદાર કહે છે, “લડાઈ લડવી હોય તો લગ્નમાં મહાલવાનું ન પોસાય. કાલ સવારે ઉઠીને તમારે ઉગ્ધાથી આથમ્યા સુધી ધરને તાળાં મારી, ખેતરમાં ફરતાં રહેવું પડશે. છાવણી જેવી જિંદગી ગાળવી પડશે. ગરીબ, તવંગર બધા વર્ગ અને બધી કોમ એકરાગ થઈ, એક ખોળિયે પ્રાણ હોય તેમ વર્તે.”

પ્રશ્ન : 2. નીચે આપવામાં આવેલ શિર્ષકને આધારે પાંચ-છ વાક્યો લખો:

(1) બારડોલીની લડત :

➤ અંગ્રેજ સરકારે ખેડૂતો પર ગેરવાજબી મહેસૂલ-વધારો લાગુ પાડ્યો. આથી ખેડૂતોને ન્યાય અપાવવા માટે વલ્લભભાઈ પટેલ બારડોલીની લડતના સૂત્રધાર બન્યા. આ લડત વલ્લભભાઈના સમર્પિત જીવનની સિદ્ધિઓનું એક શિરણોગું ગણાય છે. આ લડત શરૂ થયા પછી એક જાગ્રત નેતા તરીકે વલ્લભભાઈએ ખેડૂતોને ચેતવણી આપી હતી કે ખેડૂતોએ લગનમાં મહાલવાનું છોડી દેવું પડશે.

► અને જરૂર પડ્યે ઘરને તાજાં મારી સવારથી સાંજ સુધી
ખેતરમાં રહેવાની અને છાવણી જેવી જિંદગી જીવવાની
તૈયારી રાખવી પડશે. ગરીબ, તવંગર સૌચે સંપીને લડાઈમાં
જોડાવું પડશે. બારડોલીની લડતથી વલ્લભભાઈ 'ખેડૂતોના
સરદાર' તરીકે ઓળખાવા લાગ્યા.

(2) નીડર વલ્લભભાઈ :

➤ વલ્લભભાઈ બાળપણથી જ નીડર હતા. નાનપણમાં તેમને કાખબલાઈ થયેલી, વેધરાજે એનો છલાજ કરવા માટે લોખંડના ધગધગતા સળિયાનો ડામ દેવા વિચાર્યું, પણ કુમળા બાળકને જોઈ તેઓ વિમાસણમાં પડી ગયા. આ સમયે વેધરાજના હાથમાંથી ગરમ સળિયો લઈ આ બાળકે જતે જ ગાંઠ પર ડામ દઈ દીધો. જોનારાં સૌ દંગ રહી ગયા. એમની નીડરતાનું દર્શન ભારતનાં તમામ રાજ્યોના વિલીનીકરણ વખતે પણ થયું હતું.

(3) અખંડ ભારતના શિલ્પી વલ્લબ્લાઈ :

➢ ભારતમાં અનેક નાનાં-મોટાં રજવાડાં હતાં. ભારતના તમામ રાજાઓનાં રાજ્યોનાં વિલીનીકરણની કપરી અને મહત્વની કામગીરી સરદારને સૌપાઈ; પરંતુ ઘણા રાજાઓને પોતાની રીતે સ્વતંત્રતા છોડવી નહોતી. આ અત્યંત મુશ્કેલ કાર્ય એમણે કુનેહપૂર્વક પાર પાડયું. અનેક રાજાઓને સમજાવ્યા. જે રાજાઓ નહોતા માનતા એમની સાથે કાઢ હાથે કામ લીધું. અંતે ભારતનાં તમામ રાજ્યોને લોકશાહી સરકારના માળખામાં સામેલ કરી. દીધાં અને રાજાશાહીને નાખૂદ કરી. આમ, દેશને અખંડતા આપવામાં યશસ્વી બન્યા. આથી તેઓ અખંડ ભારતના શિલ્પી કહેવાયા.

**પ્રશ્ન 3. નીચે ઉલ્લેખવામાં આવેલા પ્રસંગોની સામે વલ્લભભાઈનાં
જીવનમાં પ્રગટતા ગુણાનો ઉલ્લેખ કરો :**

(1) વૈદરાજ છલાજ માટે લોખંડના ધગધગતા સળિયા વડે ડામ દેવાનું
કહ્યું. કુમળું બાળક જોઈ ખુદ વૈદરાજ અવફવ અનુભવવા લાગ્યા.
આ સમયે વૈદરાજના હાથમાંથી ગરમ સળિયો લઈ જતે જ ગાંઠ
પર ડામ એ દીધો :

➤ નીડરતા

(2) વલ્લભભાઈએ કાયદાના અભ્યાસ માટે હંગ્લેન જવા
બચત કરી પૈસા લેગા કર્યા હતા, પરંતુ એમણે પહેલાં
મોટા ભાઈ વિશ્વલભભાઈને લંડન જવા દીધા :

➤ ભાતૃભાવ

(3) એક વાર મહાદેવભાઈએ ક્યાંક એક શબ્દ વાંચ્યો. શબ્દ હતો : ‘રચનાત્મક ગફ્ફલત’. એમને નવાઈ લાગી. રચનાત્મક ગફ્ફલત તે વળી કેવી હોય ? પણ સરદાર જેમનું નામ. બીરબ્લની છટાથી બોલી ઉઠ્યા : “ન સમજ્યા ? આજે તમે દાળ બનાવી હતી, તેવી દાઝેલી દાળ !” :

➤ વિનોદ

THANKS

FOR WATCHING